

УДК 811.161.2'367.5'366

ІМЕННИКОВІ КОМПОНЕНТИ, ЗУМОВЛЕНІ ВАЛЕНТНІСТЮ ВІДЧИСЛІВНИКОВИХ ДІЄСЛІВНИХ СИНТАКСИЧНИХ ТРАНСПОЗИТИВ

Мельник І. А.

У статті виокремлено та детально охарактеризовано семантичні різновиди іменникових компонентів відповідно до значеннєвої специфіки відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів, з урахуванням їхнього валентного потенціалу й пов'язаних із ним явищ актантної деривації; з'ясовано формально-синтаксичні та морфологічні варіанти аналізованих субстанційних синтаксем; а також диференційовано іменникові компоненти на лівобічні / правобічні; облігаторні / факультативні.

Ключові слова: предикат, семантико-синтаксична валентність, облігаторний актант, факультативний актант, суб'єкт, об'єкт, присудок, підмет, керований другорядний член речення, відмінок.

В статье выделены и детально охарактеризованы семантические разновидности субстанциальных компонентов в соответствии со смысловой спецификой отнумеральных глагольных синтаксических транспозитов, с учетом их валентного потенциала и связанных с ним явлений актантной деривации; определены формально-синтаксические и морфологические варианты анализированных субстанциальных синтаксем; а также дифференцированы субстанциальные компоненты на левосторонние / правосторонние, облигаторные / факультативные.

Ключевые слова: предикат, семантико-синтаксическая валентность, облигаторный актант, факультативный актант, субъект, объект, сказуемое, подлежащее, управляемый второстепенный член предложения, падеж.

The article deals with identifying and detailed characteristics of semantic types of noun components according to sense peculiarities of numeralized verbal syntactic transpozits, taking into account their valency potential and actant derivation phenomena, connected with it; formal-syntactic and morphological variants of the analysed substantival syntactic units (syntaxemes) are explicated; left-sided / right-sided, obligatory / optional noun components are differentiated.

Key words: predicate, semantic-syntactic valency, obligatory actant, optional actant, subject, object, secondary member of the sentence, case.

Аналіз семантичних типів синтаксем знаходимо у працях Б. А. Абрамова [1], В. Г. Гака [9], Г. Гельбіга [28; 29], С. Д. Кацнельсона [16], С. М. Кібардіної [17], М. Д. Степанової [25], Л. Теньєра [26] та ін. У лінгвоукраїністиці ця проблематика знайшла відображення у студіях І. Р. Вихованця [4; 5; 6], К. Г. Городенської [10; 11], А. П. Загнітка [12; 13], О. В. Кульбабської [18], Т.Є. Масицької [19], О. Г. Межова [20; 21], М. В. Мірченка [22], М. Я. Плющ [23] та ін. І. Р. Вихованець першим в українській мовознавчій науці здійснює функційний аналіз синтаксем, диференціацію яких проводить на основі семантико-синтаксичних відношень відповідно до семантико-синтаксичної валентності предиката як центрального компонента семантико-синтаксичної структури елементарного простого речення [5, с. 93–194]. Наукові праці учнів і послідовників І. Р. Вихованця, побудовані на теоретичних засадах його функційно-категорійної граматики, доповнюють і розширюють граматичну концепцію вченого. Проте в сучасних граматичних студіях не приділено достатньої уваги дослідженню семантичних, формально-синтаксичних та морфологічних особливостей субстанційних синтаксем, залежних від функційних еквівалентів дієслова. Усе це дає підстави стверджувати, що тема нашої статті актуальна, вона пов'язана з усебічним висвітленням іменникових компонентів, зумовлених семантико-синтаксичною валентністю відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів, які ще не були предметом цілісного аналізу на матеріалі сучасної української літературної мови. Мету нашої статті вбачаємо в системному вивченні іменникових компонентів,

зумовлених валентним потенціалом відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів, у тісному взаємозв'язку їхніх семантико-синтаксичних, формально-синтаксичних і морфологічних варіантів. Для досягнення задекларованої мети ставимо перед собою такі завдання: 1) розподілити актантні позиції, зумовлені семантико-синтаксичною валентністю відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів, на лівобічні / правобічні; облігаторні / факультативні; 2) відповідно до значеннєвої специфіки відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів, їхнього валентного потенціалу й пов'язаних із ним явищ актантної деривації виокремити і проаналізувати семантичні різновиди іменникових компонентів; 3) з'ясувати формально-синтаксичні позиції залежних субстанційних синтаксем; 4) охарактеризувати їхні морфологічні варіанти.

До важливих проблем сучасної граматичної науки належить питання про співвідношення формально-синтаксичних і семантико-синтаксичних компонентів реченнєвої структури. "Член речення, – на думку Н. Л. Іваницької, – ... складна семантико-граматична категорія, яка характеризується, з одного боку, узагальненим семантичним значенням, а з другого, – структурно-граматичними ознаками. Суб'єкт дії, сама дія (стан), об'єкт, властивість та обставина, за якої відбувається чи реалізується стан, – усе це узагальнені семантичні значення членів речення, їх змістові характеристики, які визначають саму суть понять як наукових абстракцій, відмежовуючи їх від інших, співвідносять їх з об'єктивною дійсністю" [14, с. 72]. На наш погляд, більшу пояснювальну силу має твердження І. Р. Вихованця про мінімальні синтаксичні одиниці, що "функціонують як два ряди одиниць – члени речення, які визначають на основі синтаксичних зв'язків (предикативного і підрядного), і синтаксеми, які вирізняють на ґрунті семантико-синтаксичних відношень (субстанціальних, тобто зі значенням предметності, і вторинних предикатних)" [7, с. 3]. Виокремлення двох рядів членів речення зумовлено взаємодією складників формально-синтаксичної і семантико-синтаксичної реченнєвої природи.

Семантико-синтаксичні відношення у простому елементарному реченні спрямовані від залежної до опорної синтаксеми. У такого типу реченнєвих конструкціях представлені лише субстанційні (предметні) семантико-синтаксичні відношення, які мають значення предметності. Тому всі синтаксеми, які виокремлюють на основі субстанційних семантико-синтаксичних відношень, належать до класу субстанційних синтаксем. Ці семантико-синтаксичні відношення як найбільш абстраговані величини І. Р. Вихованець розподіляє на такі підтипи: суб'єктні, об'єктні, адресатні, інструментальні та локативні, відповідно до яких вирізняє п'ять основних різновидів субстанційних синтаксем: суб'єктні, об'єктні, адресатні, інструментальні та локативні [6, с. 246]. Субстанційні семантико-синтаксичні відношення, наявні у структурі елементарного речення, опосередковано характеризують предикат як найцентральніший його компонент, що наділений семантико-синтаксичною валентністю. Семантико-синтаксична валентність – це здатність ознакових слів сполучатися з іншими (звичайно неознаковими) словами, їхня можливість мати певну кількість відкритих позицій, що можуть або повинні заповнювати одиниці відповідної семантичної природи [25, с. 155–157]. Характерно, що залежні субстанційні компоненти у структурі семантично елементарного простого речення поєднані з предикатом не довільно, а на основі сумісності та сполучуваності сем (мінімальних семантичних елементів, елементарних диференційних семантичних ознак). Поряд із семантико-синтаксичною валентністю, вирізняють формально-синтаксичну валентність [25, с. 156–157]. Остання регламентує оформлення конкретною мовою відкритих семантичних позицій облігаторними та факультативними компонентами, що представлені певними морфолого-синтаксичними засобами. Облігаторні компоненти, зумовлені валентним потенціалом предиката, мають високий ступінь необхідності, їхнє вилучення порушує змістову або граматичну цілісність реченнєвої структури. Факультативні елементи також пов'язані з предикатом валентністю, проте для них характерний менший ступінь необхідності, їх можна вилучити з речення без істотних змін у його змісті.

У сучасному мовознавстві панівною є думка про вербоцентричний характер реченнєвої структури, згідно з якою саме дієслово є головним носієм валентності [25, с. 170; 4, с. 108; 12, с. 50]. Інші частини мови набувають статусу носіїв валентності у зв'язку з дієсловом, тобто внаслідок переміщення у предикативну позицію. Це спричинилося до того, що в дієслова переходять транспоновані прикметники,

прислівники, числівники, а також віддієслівні та відприкметникові іменники. Характерно, що лексико-граматичний клас дієслів найбільш поповнено за рахунок прикметників, менш – за рахунок іменників і найменш – за рахунок прислівників і числівників. Семантична специфіка числівників зумовила їхню здатність перебувати в синтаксичній позиції дієслів і спричинила появу відчислівникової дієслівної синтаксичної транспозиції. Відчислівникові дієслівні синтаксичні транспозити в граматичній структурі української мови функціонують із семантикою: 1) означеної кількості; 2) неозначеної кількості; 3) приблизної кількості; 4) розподільної кількості; 5) кількості-відношення. У межах відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів із семантикою означеної, неозначеної та приблизної та розподільної кількості вирізняємо квантитативні одиниці на позначення кількісно-вікової ознаки. Семантика дієслівних синтаксичних транспозитів має безпосередній стосунок до вияву їхнього валентного потенціалу. Похідні дієслівні синтаксичні одиниці з квантитативною семантикою здебільшого виявляють здатність до поєднання з одним лівобічним актантом у функції суб'єкта. І лише відчислівникові дієслівні синтаксичні транспозити із семантикою кількості-відношення реалізують свій валентний потенціал через два актанти: лівобічний суб'єктний та правобічний об'єктний. Значеннєва специфіка, валентний потенціал і пов'язані з ним явища актантної деривації відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів зумовили розподіл залежних іменникових компонентів на такі семантичні різновиди: 1) актант у функції суб'єкта означеної кількості; 2) актант у функції суб'єкта неозначеної кількості; 3) актант у функції суб'єкта приблизної кількості; 4) актант у функції суб'єкта розподільної кількості; 5) актант у функції суб'єкта кількості-відношення; 6) актант у функції об'єкта кількості-відношення. Зазначаємо, що в межах семантичних різновидів актантів у функції суб'єктів означеної, неозначеної, приблизної та розподільної кількості вирізняємо актанти у функції суб'єктів кількісно-вікової ознаки.

Усі семантичні різновиди суб'єктів кількості займають лівобічну облігаторну валентну позицію, яку відкривають відчислівникові дієслівні синтаксичні транспозити. Останні в семантико-синтаксичній структурі речення спеціалізовані на вживанні в ролі предикатів кількості. Предикати кількості позначають статичну постійну чи тимчасову кількісну ознаку предмета, що є частиною семантики стану в широкому розумінні. Тому їх зараховують до предикатів стану [2, с. 33–35]. У сучасній лінгвістиці також набула поширення думка про те, що предикати із семантикою кількості з огляду на їхні специфічні значеннєві особливості та своєрідні сполучувальні можливості необхідно віднести до окремого семантичного типу. Цікаві міркування про предикати кількості знаходимо у Л. В. Щерби: “Особливою категорією необхідно визнати слова кількісні, значенням яких є абстрактна ідея числа, а формальними ознаками своєрідний тип сполучення з іменником, до якого належить слово, що виражає кількість” [27, с. 88]. У лінгвоукраїністиці предикати кількості першим вирізняв і системно охарактеризував І. Р. Вихованець [5, с. 109–111]. На думку вченого, “предикати кількості посідають ... найпериферійніше місце” у канві інших семантичних типів предикатів, проте “в жодному разі у зв'язку з даною кваліфікацією не потрібно говорити про меншу начебто семантико-функціональну роль предикатів кількості у граматичній структурі сучасної української мови” [5, с. 109–110].

Предикати кількості пов'язані з “пасивним” суб'єктом, вони зафіксовані найчастіше при іменниках – назвах істот, переважно людей, предметів, а також займенникових іменниках, субстантивованих прикметниках, дієприкметниках тощо, наприклад: *[Дітей. – І. М.] залишилося двоє ...* (Є. Гуцало); *... їх троє: Володько, Юдків Мошко й Антін Трохимів* (У. Самчук); *[Полотна. – І. М.] три сувої ...* (Ю. Мушкетик); *Убитих ... було в селі сім; поранених – одинадцять* (Ю. Смолич); *[Нещасних. – І. М.] все більше ...* (О. Гончар). Аналізовані предикати, що формують структуру семантично елементарного речення, звичайно вимагають у ролі субстанційних компонентів власне-іменників, тобто іменників із конкретним значенням, наприклад: *[Дітей. – І. М.] було троє ...* (В. Шевчук); *... турків лишилося двоє ...* (Ю. Мушкетик); *Киліяні <...> сповнилось дванадцять років* (Ю. Мушкетик); *[Глини. – І. М.] надто багато ...* (П. Загребельний). Із власне-іменниками зближуються ті абстрактні іменники, що заступають конкретні іменники в суб'єктній семантико-синтаксичній позиції, пор.: *Народу було багато* (У. Самчук) і *Новин було багато* (Ю. Мушкетик). Речення, у семантико-синтаксичних позиціях

яких на місці предметних компонентів зафіксовані іменники предикатного значення, належать до складних семантичних конструкцій. Предикатні іменники являють собою відпредикатні деривати, які утворено внаслідок згортань елементарних речень, наприклад: **Було багато розмов ...** (П. Загребельний); ... **істин виявилось занадто багато** (В. Дрозд); ... **віку лишилося небагато ...** (Ю. Мушкетик); ... **життя лишилося так мало ...** (Ю. Мушкетик).

Актант у семантико-синтаксичній позиції суб'єкта кількісної ознаки, як уже зазначалося вище, має чітко фіксоване місце. Він стоїть перед предикатом, тобто займає типову для суб'єкта лівобічну позицію, наприклад: **Половці! Як їх багато!** (В. Малик); **[Сильце. – І. М.] залишилося одне ...** (Ю. Мушкетик); ... **чинів імператорського двору ... вісімнадцять ...** (П. Загребельний). Проте за вимогами актуального членування суб'єкт може змінювати свою позицію, наприклад: ... **стало нас у цьому місті одинадцять тисяч двісті двадцять два** (В. Шевчук); **Було лиха багато ...** (О. Довженко).

Актант у функції суб'єкта кількісної ознаки виявляє здатність до поєднання з усіма семантичними різновидами відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів, а саме: 1) означеної кількості, типовими морфологічними репрезентантами яких виступають власне-кількісні, збірні та дробові числівники, наприклад: **Загиблих уже сімсот шість** (Л. Костенко); ... **На все рук, рук і рук треба, а ... їх лише двоє** (У. Самчук); ... **смуг руху – 6, їхня ширина – 3,75 м** (“Коментарі”, 2012); 2) неозначеної кількості, що представлені звичайно неозначено-кількісними числівниками та прислівниковими компонентами зі значенням малої, достатньої (недостатньої), великої неозначеної кількості, наприклад: **[Кущів. – І. М.] було кілька ...** (У. Самчук); **[Верхівців. – І. М.] кількасот** (П. Загребельний); **Хіба тут, у нас, мало порядних дівчат, що аж мусив їхати до Києва?** (Р. Горак); 3) приблизної кількості, що виражені переважно поєднанням двох, здебільшого близьких у числовому ряду одиниць, між якими можуть уживатися одиничні чи повторювані розділові сполучники або сполуки числівників з прийменниками, наприклад: ... **було їх [грабіжників. – І. М.] троє чи четверо ...** (П. Загребельний); **У стаді [тварин. – І. М.] три-шість** (“Атлас тварин і рослин України”); **Вік Всесвіту ... від 13 до 18 млрд. років** (“Атлас вчителя”); 4) розподільної кількості, що являють собою поєднання прийменника **по** з числівником або кількісно-іменною формою, наприклад: **[Нагайок. – І. М.] ... по двадцять п'ять кожному** (У. Самчук); **[Чаю. – І. М.] по двадцять шклянок ...** (У. Самчук); **[Землі. – І. М.] по десять десятих на душу** (У. Самчук); 5) кількісно-вікової ознаки, що репрезентовані переважно власне-кількісними, неозначено-кількісними числівниками, а також числівниками зі значенням приблизної та розподільної кількості, наприклад: **Йому [князеві. – І. М.] вже тридцять чотири літа ...** (В. Малик); **Цій старенькій бабусі багато років; ... п'ятдесят йому [бояринові. – І. М.] чи шістдесят?** (В. Малик); – **По десять років мають оті ... – похвалився Матвій** (У. Самчук); 6) кількості-відношення, морфологічними репрезентантами яких є дві форми вищого (*більше*, *менше*) і найвищого (*найбільше*, *найменше*) ступенів порівняння прислівників із семантикою неозначеної кількості (*мало*, *багато*), наприклад: ... **загиблих чи поранених половців ставало зразу вдвоє більше ...** (В. Малик); **Рюрикової раті тут більше, ніж Святославової!** (В. Малик); ... **через отаких свиней [біді. – І. М.] найбільше ...** (Р. Андріяшик); **Чого-чого, а веселощів тут було найменше ...** (П. Загребельний). Суб'єкти означеної, неозначеної, приблизної і розподільної кількості становлять межу валентної сполучуваності відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів відповідної семантики із залежними іменниковими компонентами.

Основний морфологічний вияв актанта у функції суб'єкта кількісної ознаки пов'язаний із формою родового відмінка іменників – назв істот, зокрема осіб і тварин, конкретних предметів тощо, наприклад: **[Дітей. – І. М.] було п'ятеро** (Є. Гуцало); **[Щук. – І. М.] два кошелі ...** (Ю. Мушкетик); ... **бачків було дванадцять** (І. Багрянний). Характерно, що такий родовий суб'єктний звичайно супроводжують відтинки партитивного значення. Лівобічний актант у позиції суб'єкта кількісної ознаки корелює з формально-синтаксичною позицією підмета, яка має нетипову форму вираження – родовий відмінок [5, с. 111; 24, с. 7; 11, с. 100; 15,

с. 19]. Останній поєднаний з присудком предикативним зв'язком, його формою координації.

Периферію морфологічних варіантів актанта у функції суб'єкта кількісної ознаки посідають давальний та називний відмінки, що переважно позначають вік істоти або предмета точно, недиференційовано чи приблизно, наприклад: ... *її [Марії. – І. М.] лише тридцять чотири роки* ... (О. Іваненко); *Цій будівелі багато років; Панові років під сорок* (Ю. Мушкетик); *Єдиному українському криголаму на Азові п'ятдесят сім років* ("Коментар", 2012); *[Мотоцикліст. – І. М.] мав дев'ятнадцять літ* ... (П. Загребельний). Характерно, що аналізовані суб'єкти пов'язані звичайно зі значеннєвим різновидом відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів – транспозитами на позначення кількісно-вікової ознаки. Давальний у функції суб'єкта кількісно-вікової ознаки заступає позицію лівобічного керованого другорядного члена речення, що пов'язаний із лівобічною семантико-синтаксичною валентністю відповідного предиката. Такого типу реченнєві конструкції в лінгвістичній літературі кваліфікують як односкладні одноособові (безособові) зі складеним головним членом, основна частина якого виражена числівником (числівниково-іменниковою сполукою) [11, с. 100]. На відміну від давального, називний у функції суб'єкта "стосується явищ координації, регульованої предикативним зв'язком підмета і присудка як головних членів двоскладного речення" [6, с. 232]. Із підметовим називним числівниковий різновид іменного складеного присудка зафіксований лише в неелементарних двоскладних реченнєвих побудовах, про що засвідчують зв'язкові елементи та числівникова іменна сполука в ролі основної частини складеного присудка, наприклад: ... *держава їхня налічує вже кількасот літ* (П. Загребельний); *Гаврило-Радомир <...> мав лише дванадцять років* (П. Загребельний); *Вік окремих екземплярів [ягідного тису. – І.М.] становить 3 тисячі років* ("Атлас тварин і рослин України"); ... *остаточна цифра [китайського ВВП за 2011 рік. – І. М.] сягатиме 7 трлн. доларів* ("Тиждень", 2012).

Крім лівобічної позиції, що заповнює актант у функції суб'єкта, відчислівникові дієслівні синтаксичні транспозити із семантикою кількості-відношення відкривають залежну правобічну семантико-синтаксичну позицію для актанта у функції об'єкта кількості-відношення. Остання в структурі речення може мати облігаторний або факультативний вияв. Характерно, що облігаторний актант у функції об'єкта зумовлений валентністю відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів із компаративною семантикою. Він переважно вказує на особу або предмет, зі ступенем вияву ознаки якого порівнюють вищий ступінь ознаки в актанті, що виконує функцію суб'єкта, наприклад: *Овочів більше за фруктів; Дітей зосталося менше від дорослих; Їх [половців. – І. М.] значно більше, ніж русичів* ... (В. Малик). Як бачимо, у ролі морфологічних варіантів об'єкта кількості-відношення при відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитах зазначеної семантики виступають звичайно знахідний відмінок з прийменником *за*, родовий з прийменником *від*, а також підрядна частина зі сполучником *ніж*. Варто наголосити, що досить часто значення об'єкта кількості-відношення закладено в семантиці дієслівної зв'язки, що разом із числівником становить синтаксичне дієслово. За цих умов експліцитно виражений тільки суб'єкт кількості-відношення: ... *таких людей лишається < ... > менше й менше* (Ю. Мушкетик); *[Сумнівіє. – І. М.] лишилося не менше* ... (Р. Андріяшик). Цього ж значення надають відчислівниковим дієслівним синтаксичним транспозитам із компаративною семантикою підсилювальні частки, наприклад: ... *надто багато в тебе городів. – Буде ще більше, – гордо пообіцяє Ярослав* (П. Загребельний); *Все менше таких, у кому вона [іскринка. – І. М.] є* (О. Гончар).

Актант у функції об'єкта, що прогнозований валентністю відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів із суперлативною семантикою, містить вказівку на сукупність предметів, серед яких виділяють певний однотипний із ними предмет за найбільшою або найменшою мірою кількості. Він належить до необхідних правобічних компонентів семантико-синтаксичної реченнєвої структури, проте, на відміну від актанта у функції суб'єкта, має факультативний вияв. Експліцитна реалізація такого об'єкта звичайно пов'язана з родовим відмінком, що функціонує з прийменниками *серед*, *з-поміж* і *под*, наприклад: *Дітей найменше з-поміж екскурсантів; ... вона подала йому квіти, серед яких найбільше було васильків та волошок* ... (О. Гончар). Факультативний вияв актанта у функції об'єкта пояснюємо

великою семантичною самодостатністю відчислівникового дієслівного транспозита зі значенням найвищого ступеня порівняння. Тому реченнєві побудови з імпліцитно вміщеним об'єктом кількості-відношення і облігаторно заповненою лише однією суб'єктною позицією належать до нормативних, наприклад: ... **найбільше ж було таких, як Сивоок** (П. Загребельний); ... **найбільше було автоматичної ручної зброї** (І. Багрянний); **Найбільше було порожнечі** ... (Ю. Андрухович).

Отже, значеннєва специфіка, валентний потенціал відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів і пов'язані з ним явища актантної деривації зумовили розподіл залежних іменникових компонентів на такі семантичні різновиди: актант у функції суб'єкта означеної кількості; актант у функції суб'єкта неозначеної кількості; актант у функції суб'єкта приблизної кількості; актант у функції суб'єкта розподільної кількості; актант у функції суб'єкта кількісно-вікової ознаки; актант у функції суб'єкта кількості-відношення; актант у функції об'єкта кількості-відношення. Усі семантичні різновиди актантів у функції суб'єктів кількісної ознаки належать до облігаторних лівобічних компонентів із специфічною морфологічною експлікацією – родовим відмінком (суб'єкти означеної, неозначеної, приблизної та розподільної кількості, а також суб'єкти кількості-відношення) або давальним і називним відмінками (переважно суб'єкти кількісно-вікової ознаки). Об'єкт кількості-відношення кваліфікуємо як правобічний залежний компонент, що зумовлений валентним потенціалом лише відчислівникових дієслівних синтаксичних транспозитів із компаративною та суперлативною семантикою. Прикомпаративний актант в об'єктній позиції, виражений звичайно прийменниковими відмінками: знахідним відмінком із прийменником *за*, родовим із прийменником *від*, рідше – підрядною частиною зі сполучником *ніж*, належить до облігаторних компонентів. У ролі присуперлативного актанта у функції об'єкта виступає переважно родовий із прийменниками *серед*, *з-поміж* і под., що, на відміну від прикомпаративного актанта в об'єктній позиції, кваліфікуємо як факультативний вияв синтаксеми.

Література

1. Абрамов Б. А. Грамматика зависимостей и теория валентности / Б. А. Абрамов // Современные зарубежные грамматические теории : сб. научно-аналитических обзоров / отв. ред. Е. С. Кубрякова. – М. : ИНИОН, 1985. – С. 110–152.
2. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1983. – 219 с.
3. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1987. – 231 с.
4. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1988. – 256 с.
5. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 222 с.
6. Вихованець І. Р. Грамматика української мови. Синтаксис : підручник / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
7. Вихованець І. Р. Теоретичні засади категорійної граматики української мови / І. Р. Вихованець // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія "Філологія" : зб. наук. праць / редкол. : Н. Іваницька (гол. ред) та ін. – Вінниця : ВДПУ, 2000. – Вип. 2. – С. 3–6.
8. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: академ. грамматика укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська ; за ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во "Пульсари", 2004. – 400 с.
9. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка : монографія / В. Г. Гак. – М. : Добросвет, 2004. – 862 с.
10. Городенська К. Г. Предикатно-валентна основа елементарного односкладного речення / К. Г. Городенська // Українська мова. – 2001. – № 1. – С. 69–73.
11. Городенська К. Г. Кореляції синтаксичних категорій предикатності і предикативності в українській мові / К. Г. Городенська // Проблеми сучасної функційно-категорійної граматики : зб. наук. праць на пошану члена-кореспондента НАН України Івана Романовича Вихованця / укл. : А. Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк : Ноулідж, 2010. – С. 89–103.
12. Загнітко А. П. Позиційна модель речення і валентність дієслова / А. П. Загнітко // Мовознавство. – 1994. – № 2–3. – С. 48–56.

13. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови. Синтаксис / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонДУ, 2001. – 662 с.
14. Іваницька Н. Л. Член речення як синтаксична категорія / Н. Л. Іваницька // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія "Філологія" : зб. наук. праць / редкол. : Н. Іваницька (гол. ред) та ін. – Вінниця : ВДПУ, 2000. – Вип. 2. – С. 70–73.
15. Кавера Н. В. Семантична типологія предикатів стану : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Н. В. Кавера. – К., 2008. – 24 с.
16. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / С. Д. Кацнельсон. – Л. : Наука, 1972. – 216 с.
17. Кибардина С. М. Валентные свойства немецких глаголов / С. М. Кибардина. – Л. : ЛГПИ им. А. И. Герцена, 1985. – 109 с.
18. Кульбабська О. В. Вторинна предикація: семантична та морфолого-синтаксична типологія : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. В. Кульбабська. – Чернівці, 2011. – 36 с.
19. Масицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності : монографія / Т. Є. Масицька. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 204 с.
20. Межов О. Г. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення : монографія / О. Г. Межов. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 184 с.
21. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : монографія / О. Г. Межов. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
22. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : монографія / М. В. Мірченко. – 2-ге вид., переробл. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
23. Плющ М. Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення / М. Я. Плющ. – К. : Вища шк., 1986. – 175 с.
24. Попович Н. М. Синтаксична структура речень з числівниковим компонентом у сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Н. М. Попович. – К., 2002. – 19 с.
25. Степанова М. Д. Части речи и проблема валентности в современном немецком языке / М. Д. Степанова, Г. Хельбиг. – М. : Высш. шк., 1978. – 258 с.
26. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. – М. : Прогресс, 1988. – 654 с.
27. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 428 с.
28. Helbig G. Kommunikativer Grammatikunterricht – Ziele, Möglichkeiten und Grenzen / G. Helbig // Deutsch als Fremdsprache. – 1986. – Н. 1. – S. 14–20.
29. Helbig G. Probleme der Valenz und Kasustheorie / G. Helbig. – Tübingen, Niemeyer, 1992. – 194 s.